

Kürt ve Şii grupların Bağdat'a karşı başlattıkları direniş yıllarca sürmüş, Bağdat'ın bu direnişlere verdiği cevaplar, insanlık dramlarına ve suçlarına yol açmıştır.

Türkiye ve Irak: Egemenlik ve Çatışma

Turkey and Iraq: Sovereignty and Conflict

Burak Bilgehan ÖZPEK

After the US invasion of Iraq, Ankara and Baghdad have experienced problematic relations due to the autonomous domestic and foreign policy agenda of the Kurdistan Regional Government (KRG). These problems were the product of the conflictual relations between Turkey and KRG until 2008. On the other hand, appearance of the cooperative agenda between Turkey and the KRG after 2008 have not changed the picture and the strained relations between Turkey and the KRG have resumed. Thus, it would not be wrong to argue that the nature of the relations between Turkey and the KRG is not a variable conditioning Turkey's relations with Iraq. Upon the recent visit of Ahmet Davutoğlu to Kirkuk via KRG has produced a new conflict between Turkey and Iraq. Such inter-state conflicts are more frequently expected between Turkey and Iraq if Baghdad and Arbil could not settle their issues stemming from the sovereignty problems.

Keywords: Turkey, Iraq, Sovereignty, Conflict, Kurdistan Regional Government (KRG), US invasion.

Sömürgeciliğin Ortadoğu'da çizdiği keyfi egemenlik alanları devletlerin hakim olduğu sınırlar ile bu sınırlarda var olan kimliklerin uyuşmadığı bir durum ortaya çıkartmıştır. Bunun sonucu olarak ulusal çıkarlar ve bu çıkarları sağlayacak bütüncül dış politika anlayışı devlet içi (sub-state) ve devlet üstü (supra-state) kimlikler tarafından tehdit edilmektedir.

Giriş

Ortadoğu'da egemenlik ile kimlik ilişkisini inceleyen Hinnebusch, bu bölgede egemenlik kavramının klasik Westphalia sisteminden farklılık gösterdiğini iddia eder. Ona göre, sömürgeciliğin Ortadoğu'da çizdiği keyfi egemenlik alanları devletlerin hakim olduğu sınırlar ile bu sınırlarda var olan kimliklerin uyuşmadığı bir durum ortaya çıkartmıştır. Bunun sonucu olarak da özellikle realist okulun *sine qua non* olarak kabul ettiği ulusal çıkarlar ve bu çıkarları sağlayacak bütüncül dış politika anlayışı devlet içi (sub-state) ve devlet üstü (supra-state) kimlikler tarafından tehdit edilmektedir.¹ Diğer bir ifadeyle, Ortadoğu coğrafyasında yaşayan devletlerin yönetmekle yükümlü oldukları topraklar üzerinde egemenlik tesis etmeleri kimlik farklılıkları ve bu farklılıkların yarattığı siyasi çekişmeler sayesinde zorlaşmaktadır.

Hinnebusch'un bu tespitleri, Türkiye ve Irak devletleri arasında özellikle ABD'nin 2003 yılında başlattığı işgal sonrası yaşanan problemlerin açıklanmasında yardımcı olabilir. Son olarak, Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun 2012 yılının Ağustos ayında Kerkük'e yaptığı ani ziyaret ve Bağdat hükümetinin verdiği sert tepki ile gerilen ilişkiler bu problemlerin bir devamı niteliğindedir ve Irak'ın sorunlu egemenlik yapısından bağımsız değildir. Egemenlik kavramının devletlerarası ilişkileri etkileyen bir değişken olarak kabul etmek, Türkiye ile Irak arasında 2003 sonrası yaşanan inişli çıkışlı ilişkileri açıklayabileceği gibi gelecek için de öngörü sağlayabilir. Ancak bunu yapabilmek için literatürdeki ege-

menlik tartışmaları ele alınmalı ve Türkiye ile Irak hükümetleri arasında 2003 yılından sonra yaşanan ve genelde söylem düzeyinde kalan çatışmalar incelenmelidir.

Egemenlik Tartışmaları

Uluslararası sistemin oluşumu ile egemenlik kavramının bir norm olarak kabul edilmesi arasında kuvvetli bir ilişki vardır. 1648 yılında imzalanan Westphalia Anlaşması ile merkezi otoritenin, sahip olduğu topraklar üzerinde en üst ve meşru otorite olarak kabul edilmesi prensibi kabul edildi ve bu otoritenin -yani devletin- kendi ülkesi için aldığı kararlara dokunulmazlık atfedildi. Ne var ki Westphalia sisteminin devletlere biçtiği mükterol zaman içerisinde değişti ve devletlerin egemenlik sağlama iddiaları birçok tehdit ile yüz yüze kaldı. Bu tehditler sadece devletlerin egemenlik alanlarını değiştirmeye zorlamadı, aynı zamanda basite indirgenmiş bir egemenlik kavramının da sorgulanmasına yol açtı. Bu sorgulamayı yapanlardan Krasner'a göre, Westphalia sisteminin ürettiği "kendi iç işlerinde aldığı kararların dış müdahalelerden bağımsız olması" ilkesi, günümüzde, egemenlik kavramını tek başına ifade etmek için yeterli değildir. Bu ilkenin yanı sıra egemenlik kavramının yeni unsurları ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi, uluslararası hukuki egemenliktir (international legal sovereignty). Bu kavram devletlerin uluslararası sistemin diğer meşru aktörleri tarafından yani diğer devletler tarafından tanınması anlamına gelir. Devletler, uluslararası hukukun bir öznesi ve nesnesi olmak ve onun nimetlerinden faydalanmak için egemenliğin bu türüne sahip olmayı istemektedirler.

Krasner'in öne sürdüğü ikinci unsur iç egemenlik (domestic sovereignty) kavramıdır. Buna göre devletlerin kendi sınırları içerisinde etkin ve eksiksiz bir kontrole sahip olması gerekmektedir. Egemenliğin son unsuru ise karşılıklı bağımlılık egemenliğidir (interdependence sovereignty) ve devletlerden beklenen kendi sınırlarından giriş veya çıkış yapan insanların, malların, sermayenin, bilgilerin ve hatta fikirlerin kontrolünü sağlamaktır.²

Krasner'in egemenlik kavramını geliştirmesi ve belki de karmaşıklaştırması üzerine, günümüz uluslararası sisteminde var olan devletlerin ne ölçüde egemen olup olmadıkları sorusu akıllara gelebilir ve yukarıda sözü edilen egemenlik unsurlarının hepsine sahip olmayan devletlerin, devlet olma sıfatlarını yitirip yitirmedikleri de bu soruya eklenebilir. Günümüz uluslararası ilişkilerinde bir devletin bütün bu egemenlik unsurlarına eksiksiz bir şekilde ve aynı anda sahip olması zor bir hal almıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden ve küreselleşme olgusunun hızını arttırmıştıktan itibaren devletlerin, kendi dışındaki aktörleri denetleme ve onları yönlendirme yeteneklerinin sorgulandığı bir dönem zaten birçok devlet adamı ve bilim insanı tarafından müjdelenmişti. Üstelik birçok önde gelen akademisyen, bu durumun devletlerarası ilişkilerin çatışmaya eğilimli doğasını değiştireceğini ve işbirliği potansiyelini arttıracığını da iddia etmiştir.³ Onlara göre, bireyler, firmalar, sivil toplum örgütleri ve bunlar gibi devlet dışı aktörler içinde yaşadıkları devletin egemenlik alanından kurtuldukça birbirleriyle karşılıklı çıkara dayanan ilişki kuracaklar ve bu devlet dışı aktörlerin kurdukları ilişkiler devletleri de işbirliği yapmaya zorlayacak ve kalıcı bir barış döneminin yolunu açacaktır.⁴ Dolayısıyla, devletlerin sözü edilen egemenlik alanlarında zafiyet içerisinde olması durumunun devletlerarası barış ve işbirliği potansiyelini arttıracığı iddia edilebilir.

Ne var ki, devletlerin egemenlik yetkilerini kullanırken gösterdikleri zayıflığın her durumda barış üreteceği tezi her koşulda doğru olmayabilir. Zira bu zafiyet, aynı toprak parçası üzerinde egemen-

lik iddiasında bulunan farklı siyasal otoritelerin aynı anda var olması olgusunu da beraberinde getirmektedir. Mesela, bir devlet uluslararası tanınmışlığa sahip olabilir ancak ülke içindeki kontrolünü ve sınırları üzerindeki denetimini etkin bir şekilde sağlayamayabilir. Özellikle Sudan ve Afganistan gibi başarısız devletler (failed state) bu tanıma uyabilirler. Öte yandan, egemenlik iddiası içerisinde olduğu bölgeyi ve bu bölgenin sınırlarını kontrol edebilen fakat uluslararası tanınmışlığı olmayan devletler de mevcuttur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti veya Taiwan gibi fiili devletler (de facto state) bu kategori de ele alınabilir. Egemenlik kavramının bütüncül yapısına aykırı olan bu örnekler ise egemenliğin aşınmasından memnun liberal akademisyenlerin aksine, devletlerarası işbirliği konusunda iyimser olmayabilirler. Onlara göre, egemenliğin farklı unsurlarına sahip iki otorite rekabet halindedir ve bu rekabet aynı zamanda üçüncü tarafları da içine çekebilir. Güney Osetya ve Abhazya'nın Gürcistan ile yaşadıkları sorunlara Rusya'nın, Kosova'nın Sırbistan ile yaşadığı sorunlara NATO'nun ve Avrupa Birliği'nin, Karabağ'ın Azerbaycan ile yaşadığı sorunlara Ermenistan'ın dâhil olması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Dolayısıyla, devletlerin egemenlik alanının daralması, yerini kendi egemenlik iddiasına sahip alternatif siyasal örgütlenmelere bırakabilir. Bu durum ise, uluslararası çatışma potansiyelini arttırabilir.

Sonuç olarak, Westphalia'dan itibaren karmaşıklaşan ve değişen süreçler ve normlara bağlı olarak kendi alanını yeniden tanımlama ihtiyacı duyan egemenlik kavramı ile devletlerin meşruluğu arasındaki ilişki sorunludur. Günümüz uluslararası sisteminde, hem egemenliğini kullanma gücünü yitirmiş hem de egemenliğin bütün unsurlarına aynı anda sahip olma tekeline kaybetmiş devletlere rastlamak mümkündür. Bu devletlerin zayıf veya sorunlu egemenlik yapıları ise sadece kendilerini değil aynı zamanda sistemin diğer aktörlerini de etkilemektedir. Bu bağlamda, Türkiye ile Irak arasında 2003 yılından beri yaşanan problemler, egemenlik ile çatışma arasındaki nedensellik bağına daha somut örnekler üzerinden anlamamıza yardımcı olacaktır.

Kerkük Valisi Necmettin Kerim'i ziyaret eden Davutoğlu, farklı etnik grupların Kerkük'te barış içinde yaşamalarının bütün Ortadoğu için bir umut olabileceğini söyledi.

Sorunlu Egemenlik ve Devletlerarası Çatışma

Irak'ta Baas yönetimi, ABD önderliğindeki uluslararası koalisyon tarafından 2003 yılında başlatılan bir işgal ile son buldu. Güçlü ve merkezi devletin sembolü olarak görülen Saddam Hüseyin'in iktidarını kaybetmesi, kaçınılmaz olarak günümüz dünyasında geleneksel ulus-devlet anlayışının yaşamasının ne denli zor olduğunu düşündürdü. Galbraith'a göre çok etnisiteli toplumları salt kolluk kuvvetlerine dayanarak ve ekonomik dağıtım mekanizmalarını sıkı bir şekilde kontrol ederek bir arada tutmak ve merkezi otoritenin egemenliği altına girmelerini beklemek faydasızdır. Bu yöntemi izleyen Irak başarısız olmuş, Kürt ve Şii grupların Bağdat'ın egemenlik iddiasına karşı başlattıkları direniş yıllarca sürmüş,

Bağdat'ın bu direnişlere verdiği cevaplar ise tarihe geçecek insanlık dramlarına ve suçlarına yol açmıştır. Galbraith'a göre, Irak'ın başarısızlığının sebebi toplumdaki bütün kimliksel farklılıklara rağmen geleneksel ulus-devlet anlayışını despotça yöntemlerle sürdürmeye çalışması olmuştur.⁵

Ancak 2003 sonrası Irak, Baas döneminden farklı bir siyasal sistemle yönetilmeye başlamıştır. Ülke federal bir yapıya kavuşmuş, Irak'ın üç kuzey vilayetini, Erbil-Süleymaniye ve Duhok, içine alacak şekilde Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KBY) kurulmuş ve Bağdat'taki merkezi hükümetin serbest seçimler sonucunda belirlendiği bir sisteme geçilmiştir. Saddam yönetimine son vermenin ahlaki ve söylemsel zeminini Irak'ı demokratikleştirmek olarak kuran koalisyon güç-

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden ve küreselleşme olgusunun hızını arttırmamasından itibaren devletlerin, kendi dışındaki aktörleri denetleme ve onları yönlendirme yeteneklerinin sorgulandığı bir dönem zaten birçok devlet adamı ve bilim insanı tarafından müjdelenmişti.

lerinin de etkisiyle, 2003 sonrası Irak'ta merkezi hükümetin egemenlik alanı hem zayıflamış hem de daralmıştır.

Bu durum, siyasi partilerin, firmaların, derneklerin, vakıfların ve sıradan bireylerin hareket alanının genişlemesi için bir fırsat anlamına gelse de daha önce de değinilen alternatif siyasal otoritelerin egemenlik iddiasının da önünü açmıştır. Alternatif siyasal otoriteden kastedilen, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'dir ve bölge yönetiminin egemenlik iddiası Irak'ın üçüncü devletlerle, özellikle Türkiye ile sorun yaşamasına sebep olmuştur. 2005 yılında kabul edilen Irak Anayasası'na göre KBY federe bir bölge olmasına rağmen, bu tanım birçok akademisyeni tatmin etmemiş ve onları KBY'yi tanımlamak için fiili (*de facto*) devlet sıfatını kullanmaya itmiştir. Bu hatalı bir yaklaşım değildir. Zira Irak Anayasası'nın federe bölgeler ile merkezi hükümet arasındaki ilişkileri düzenleyen 117.maddesi incelendiğinde KBY'nin egemenlik alanının merkezi hükümetin etkisinden bağımsız olduğu anlaşılabilir. Anayasanın bu maddesine göre bölgesel hükümetler yasama-yürütme-yargı erklerini organize etmekle yükümlü kabul edilmiş, federe bölge yasaları ile ulusal yasaların çatışması durumunda bölge yasalarının üstünlüğü meşru sayılmış ve bölgesel hükümetlere kendi güvenlik güçlerini örgütleme yetkisi verilmiştir.⁶

Yasal düzenlemelerin dışında fiili duruma bakıldığında ise Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin kendi dış ilişkilerini kurduğu, kendi dış politika ajandasını yürüttüğü, üçüncü ülkelerle olan sınırları denetlediği hatta kendi bölgesindeki doğal kaynakları merkezi hükümetin rızasını almadan ihraç etmeyi öngören anlaşmalar imzala-

dığı bir dönem tecrübe edilmektedir. Bunun da ötesinde, Kürt Bölgesel Yönetimi, gerek istikrarlı iç yapısı gerekse de demokratikleşme trendleri bakımından Irak'ın geri kalan kısmından farklılık arz etmektedir ve bu özellikleriyle uluslararası sistemin belirleyici aktörlerinin desteğini kazanmıştır.

Ancak KBY'nin bu durumu Irak merkezi hükümetiyle arasında egemenlik bağlamında sorunlar üretmeye de müsaittir. Özellikle ABD'nin 2011 yılı sonuna kadar Irak'tan çekilme sürecini tamamlaması ve 2010 yılında Şii lider Nuri El-Maliki'nin Irak Başbakanı olması bu sorunların olgunlaşmasını beraberinde getirmiştir. Maliki'nin merkezileşme eğilimleri ve merkezi hükümetin egemenliğini Irak'ın tamamında tesis etmeye çalışması neredeyse fiili bir devlet seviyesinde bir bölgesel özerkliğe sahip olan KBY'yi rahatsız etmiş ve önemli Kürt politikacılar Irak içerisindeki geleceklerinin tartışmaya açık hale geldiği yönünde açıklamalar yapmışlardır.⁷

Egemenlik tartışmaları çerçevesinde kavramsal bir analiz yapıldığında, KBY'nin uluslararası hukuki bir egemenliğe sahip olmadığı ancak kendi bölgesinde etkin bir kontrole sahip olduğu ve uluslararası hukuka göre Irak'a ait olan kuzey sınırını denetlediği iddia edilebilir. Öte yandan, uluslararası sistemde yer alan diğer devletler tarafından tanınan Irak devletinin, kendi sınırlarının tamamında kontrolü sağlayamadığı ve egemenlik gücünün sorunlu olduğu da bir başka gerçekliktir. Kürt politikacıların Maliki'nin merkezileşme eğilimlerinden duyduğu rahatsızlık ve söylemlerine karşılık, Maliki'nin Kürt bölgesinde kendisine selam verecek bir polis bile olmadığı yönündeki serzenişleri yaşanan egemenlik soru-

Bağdat yönetimi ile Kürt Bölgesel Yönetimi arasındaki egemenlik krizi, Irak devletinin üçüncü devletlerle de çatışmalar yaşamasına sebep olmuştur.

nunu gözler önüne sermektedir. Günün sonunda Bağdat ile Erbil arasında bir egemenlik rekabetinin olduğu aşikârdır ve daha önce değinilen egemenliğin alternatif siyasal otoriteler tarafından kullanılması olgusu Irak'ta ziyadesiyle vücut bulmuştur.

2003 sonrası dönemde Kürt Bölgesel Yönetimi'nin kendi bölgesindeki egemenlik iddiası, Irak merkezi hükümetinin dış ilişkilerini de etkilemiştir. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, daha önce yapılan egemenlik tartışmaları da göz önünde bulundurulduğunda, bu durum işbirliği yerine çatışma üretmiştir. Türkiye ile Irak arasındaki ilişkileri etkileyen en önemli değişkenlerden birinin KBY'nin alternatif egemenlik kurma çabası olduğunu söylemek çok iddialı bir yaklaşım olmayacaktır.

2003 sonrası dönemde Türkiye ve Irak arasında yaşanan ilk devletlerarası çatışma 2006 yılının Nisan ayında Türkiye'de artan PKK aktivitelerine bağlı olarak yaşanmıştır. Ancak Türk siyasal ve güvenlik elitinin artan terör saldırılarını Kuzey Irak'taki bölgesel hükümetle ilişkilendirmesi

ve sınır ötesi operasyon yapmak için sınır birliklerini güçlendirmesi hem KBY hem de Irak merkezi hükümetinin tepkisine sebep olmuş ve Bağdat yönetimi bu hazırlıklara nota ile karşılık vermiş ve egemenlik alanına saygı gösterilmesini istemiştir.⁸ Artan PKK aktivitelerine karşı Türk kamuoyunda Irak'a yönelik sınır ötesi operasyon beklentilerinin fazlaşması ile beraber KBY Başkanı Mesut Barzani'nin açıklaması Türkiye Irak ilişkilerinde yeni bir çatışma üretmiştir. 2007 yılının Nisan ayında, Mesut Barzani'nin, Türkiye'nin sınır ötesi bir operasyonda bulunması halinde Kürtlerin de Diyarbakır'a müdahale edeceğini söylemesi Ankara'nın tepkisini çekmiş ve Bağdat yönetimine nota gönderilmiştir. Türk Dışişleri bu notada, Bağdat yönetiminin kendi topraklarındaki PKK faaliyetlerine son vermediği takdirde sınır ötesi operasyon başlatacağının altını çizmiştir.⁹

2007 yılının Aralık ayında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin PKK kamplarının bulunduğu Irak'ın kuzeyine yaptığı hava operasyonu, askeri güç kullanım unsurlarını içerdiği için bir başka çatışma olarak not edilebilir. Bağdat hüküme-

ti ise bu operasyona karşı herhangi bir askeri karşılık vermemiş ve sadece operasyonu protesto etmekle yetinmiştir.¹⁰ Hava operasyonlarının ardından, 2008 yılının Şubat ayında 10.000 Türk askeri yine PKK ile mücadele kapsamında Kuzey Irak sınırını geçmiş bölgede bir hafta süren operasyonlar yürütmüştür. Mesut Barzani operasyonun KBY'nin altyapısını hedef aldığını ve asıl amacın bölgesel yönetimin egemenliğini zayıflatmak olduğunu iddia ederken, Bağdat yine operasyonu protesto etmekle yetinmiştir.¹¹

2003 ile 2008 yılları arasındaki çatışma, merkezi hükümetten bağımsız bir dış politika gündemi izleyen ve kendi kontrol ettiği topraklar üzerinde egemen bir yapı olan Kürt Bölgesel Yönetimi'nin uluslararası hukukun özne ve nesnesi olan iki devlet yani Türkiye ve Irak arasındaki çatışmaların temel sebebi olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, Irak'ta yaşanan egemenlik karmaşası bölgesel tepkimeler yaratmış, bu durum devletlerarası çatışma durumunu ortaya çıkartmıştır.

2008 sonrası dönem, Türkiye ile KBY ilişkilerinin yumuşadığı, askeri reçetelerin yerini diyalogun ve diplomasinin aldığı ve tarafların hem siyasi hem de ekonomik işbirliği mekanizmaları sayesinde ilişkilerini geliştirdiği bir tablo ortaya çıkartmıştır. Bu işbirliği atmosferini hangi faktörlerin ürettiği bu yazının konusu değildir. Ancak tarafların düzelen ilişkilerinin de Türkiye ve Irak arasında çatışma ürettiği belirtilmelidir. Diğer bir ifadeyle Türkiye ile KBY arasındaki ilişkilerin seyri Türkiye-İrak ilişkilerindeki çatışma potansiyelini etkileyen bir faktör değildir. Bu çatışmaların sebebi, Bağdat hükümeti ile Erbil hükümeti arasındaki sorunlu egemenlik paylaşımı durumudur ve bu sorun devam ettikçe Türkiye ile Irak çatışma ve sorun yaşamaya devam edecektir. 2012 yılının Mayıs ayında, Ankara ile Erbil'in imzaladığı ve Kürt bölgesindeki petrol ve doğalgazın Türkiye'ye transferini kolaylaştıracak olan boru hatlarının inşa edilmesi için varılan anlaşmaya Maliki hükümetinin verdiği sert tepki bu argümanı destekler niteliktedir. Bağdat'a göre Irak'ın kaynaklarının hangi şartlar altında kullanılacağı ve transfer edileceği kendi egemenlik alanının bir konusuyken, Erbil hükümeti bu ve benzer anlaşmaları kendi otonomisi ve egemenliğinin zorunlu koşulu olarak kabul etmektedir.¹²

2012 yılının Ağustos ayında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük'e yaptığı ziyaret ise Türkiye-İrak ilişkilerinde bir başka çatışmayı beraberinde getirmiştir. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bu çatışmanın sebebi de merkezi Irak hükümeti ile Kürt Bölgesel Yönetimi arasındaki egemenlik sorunlarıdır. 2 Ağustos günü Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ile yaptığı görüşmenin ardından Kerkük'e geçen, kent girişinde Türkmenler tarafından coşkulu bir şekilde karşılanan ve Kerkük Valisi Necmettin Kerim'i ziyaret eden Davutoğlu, farklı etnik grupların Kerkük'te barış içinde yaşamalarının bütün Ortadoğu için bir umut olabileceğini iddia etti. Bakan Davutoğlu, kendisinin Kerkük'ü uzun bir aradan sonra ziyaret eden ilk Türk Dışişleri Bakanı olduğunun da altını çizmeyi ihmal etmemiştir.¹³ Ne var ki, bu ziyaret Maliki yönetiminin tepkisini çekmiş ve Irak devleti Türkiye'den açıklama isteyen bir nota göndermiştir. Bu notanın ardından, Irak Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye'yi Irak Anayasası'nı ihlal etmekle ve Kerkük ziyareti öncesi Bağdat'ı bilgilendirmemekle suçlayan açıklamaları gelmiştir.¹⁴ Zaten, hakkında cinayet soruşturması olan Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık Haşimi'yi himaye ederek ve Irak'a teslim etmeyerek Ankara, Bağdat ile olan ilişkilerinde bir süredir ciddi gerginlikler yaşıyordu. Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük ziyareti ve hemen ardından Ankara'nın Bağdat'tan gelen notaya muhatap olması bu gerginliğin dozunu arttırmıştır.

Egemenlik tartışmaları çerçevesinde değerlendirildiğinde, Bağdat hükümetinin duyduğu rahatsızlığın iç egemenlik ve karşılıklı bağımlılık unsurlarına sahip olmamasından kaynaklandığı iddia edilebilir. Zira merkezi Irak hükümeti uluslararası hukuka göre kontrol etme hakkına sahip olduğu toprakların denetimini sağlayamamakta ve bu denetimsizlik sonucu ülkesine giriş yapan üçüncü devletlerin temsilcileri üzerinde bir izin ya da veto hakkı kuramamaktadır. Maliki hükümetine göre, Kürdistan Bölgesel Yönetimi kendi egemenlik alanı içerisinde en üst meşru otorite gibi davranmakta, sınırların kontrolünü elinde tutmakta ve Irak hükümetinin egemenlik haklarını ihlal etmektedir. Sonuç olarak, Ahmet Davutoğlu'nun Bağdat'a haber vermeden (ve

bazı yorumlara göre Bağdat'ı by-pass ederek) KBY üzerinden nihai statüsü hala kesinleşmemiş olan Kerkük vilayetine yaptığı ziyaret Bağdat hükümetinin 2003 sonrası kaybettiği merkezi otoritesini tekrar kazanma ve egemenliğinin gerektirdiği bütün unsurları bünyesinde toplama gayretlerini tehdit etmiştir.

Sonuç

20. yüzyılın ilk çeyreği biterken günümüz Ortadoğu haritasının temelleri atılıyordu. Ancak bu haritaların doğal süreçler sonunda ve bölgenin kendi dinamiklerinden kaynaklandığı söylenebilir. İlerleyen yıllarda bölgede yaşanan krizleri açıklarken kullanılan "sömürge mirası" kelimesi bölge dışındaki devletlerin bu harita oluşturma süreçlerinde oynadıkları rolü yeteri kadar az kelimeyle ve yeteri kadar etkili bir şekilde anlatmayı başarmıştır. Sömürgeciliğin, Ortadoğu'da kurduğu devletler, bilindik ulus-devlet anlayışının dışında kalmış ve aynı devletin içerisinde yaşayan birçok kimliğin varlığını ve bu kimliklerin siyasal gelecek arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Irak, bu argümanları test etmek için bulunmaz bir laboratuvar niteliğindedir. 2003 yılında ABD

önderliğindeki koalisyonun Saddam Hüseyin yönetimini devirmesiyle, katı merkezizetçilikten gevşek bir federalizme geçiş yapan Irak, 2010 yılında hükümeti kuran Maliki yönetiminin merkezileşme eğilimleriyle beraber yeni bir egemenlik kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Bağdat yönetimi ile Kürt Bölgesel Yönetimi arasında belirgin bir şekilde görülen bu egemenlik krizi, Irak devletinin üçüncü devletlerle de çatışmalar yaşamasına sebep olmuştur. Türkiye ile KBY arasında 2003-2008 yılları arasında yaşanan gerginlik de 2008 yılından sonra gelişen işbirliği de Bağdat'ı rahatsız etmiş ve Türkiye ile Irak arasında gerilimin tırmanmasına sebep olmuştur. Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük'e yaptığı ziyaret bu gerilim zincirinin son halkası olarak hatırlanacaktır. Ancak Bağdat yönetiminin yüzleşmesi gereken olgu, Türkiye ile yaşadıkları gerilimlerin Türkiye'den ve Türkiye'nin KBY ile yürüttüğü ilişkilerin ritminden bağımsız olduğudur. Eğer Bağdat ile Erbil aralarında yaşadıkları ve son zamanlarda iyice ayyuka çıkan egemenlik sorunlarını çözmezlerse Irak devletinin üçüncü devletler ile benzer gerilimleri yaşaması kaçınılmaz olacaktır.

0

DİPNOTLAR

- 1 Raymond Hinnebusch, *The International Politics of the Middle East*, Manchester, Manchester University Press, 2003, s.4-6
- 2 Stephen Krasner, *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, New Jersey, Princeton University Press, 1999, s.3-4
- 3 Michael W. Doyle, 2005. "Three Pillars of Liberal Peace," *American Political Science Review* 99(3): 459-462.
- 4 A.g.m.
- 5 Galbraith, Peter, *Irak'ın Sonu: Ulus Devletlerin Çöküşü mü?* İstanbul, Doğan Kitap, 2006,
- 6 Irak Anayasası, http://www.uniraq.org/documents/iraqi_constitution.pdf, (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2012).
- 7 Burak Bilgehan Özpek, 2012, "Democracy or Partition: Future Scenarios for the Kurds of Iraq", *Insight Turkey* 14(3): 127-140.
- 8 Bkz. <http://www.milliyet.com.tr/zebari-den-sert-cikis/siyaset/haberdetayarsiv/08.06.2010/163243/default.htm> (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2012).
- 9 Bkz. <http://www.milliyet.com.tr/ankara-dan-irak-a-sert-nota/siyaset/haberdetayarsiv/08.06.2010/195395/default.htm> (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2012).
- 10 Bkz. <http://www.milliyet.com.tr/ordu-yetkiyi-aldi-ve-vurdu/siyaset/haberdetayarsiv/08.06.2010/225803/default.htm> (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2012).
- 11 Bkz. <http://www.cnnturk.com/2008/turkiye/02/22/sinir.otesi.operasyonlar.1983te.basladi/430959.0/index.html> (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2012).
- 12 Özpek, 2012, "Democracy or Partition...".
- 13 Bkz. <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/08/03/davutoglundan-kerkuk-seferi> (Erişim Tarihi: 24 Ağustos 2012).
- 14 Bkz. <http://siyaset.milliyet.com.tr/ve-irak-tan-nota-/siyaset/siyasetdetay/04.08.2012/1576053/default.htm> (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2012).